

Recenzja publikacji: Klemens Kaps, *Ungleiche Entwicklung in Zentraleuropa: Galizien zwischen überregionaler Verflechtung und imperialer Politik (1772–1914)*, Wien: Böhlau 2015, ISBN 978-3-205-79638-1

Zrecenzował(a): Tomasz Kargol
Redakcja naukowa: Friedrich Cain
Data publikacji: 12.12.2018
DOI: 10.11584/opus4-782

W ostatnich latach obserwujemy fascynację Galicją, jako krajem wprawdzie ubogim, ale na swój sposób szczęśliwym i spokojnym, krajem różnych narodów, kultur i wyznań żyjących w symbiozie pod berłem cesarza Franciszka Józefa. Nic więc dziwnego, że Galicja przyciąga uwagę historyków, a wśród nich austriackiego badacza Klemensa Kapsa autora książki „Ungleiche Entwicklung in Zentraleuropa. Galizien zwischen überregionaler Verflechtung und imperialer Politik (1772-1914)”. Można ją zdefiniować jako syntetyczną monografię historii gospodarczej Galicji, czyli publikację, której brakuje współczesnej historiografii, zwłaszcza polskiej, w której dominuje podział historii Galicji na dwa okresy – do 1867 i 1867-1918. Przeważają przy tym publikacje dla tego drugiego periodu. Dzieło Klemensa Kapsa wypełnia tę lukę, ponieważ obejmuje całość dziejów Galicji od pierwszego rozbioru Polski do wybuchu I wojny światowej.

Książka składa się z wprowadzenia, dwóch głównych części: A - „Struktury. Ekonomia Galicji w *longue durée*” i B - „Zarys. Uczestnicy, instytucje, dyskurs”, zakończenia, trzech załączników, wykazu skrótów, bibliografii, wykazu ilustracji (wykresów i map), indeksu osobowego i indeksu geograficznego.

Część A składa się z wprowadzenia, w którym za pomocą metod kwantytatywnych oraz licznych wykresów ukazano rozwój gospodarczy Galicji poprzez analizę takich wskaźników jak Produkt Społeczny (Krajowy) Brutto, Produkt Narodowy Brutto, dochód per capita, wartość produkcji rocznej, wartość produkcji przemysłowej, procentowy roczny wzrost produkcji górnictwa i przemysłu, indeks płac realnych robotników fabrycznych, wartość płac wyrażona w kilogramach żyta itp. Wskaźniki te obejmuje całość dziejów Galicji, a nie tylko wybrane lata, ponadto są porównywane do innych krajów monarchii habsburskiej. Taka analiza, będąca nowością w badaniach nad dziejami gospodarczymi Galicji, jest bardzo cenna i ukazująca jej zacofanie w stosunku w większości krajów koronnych. Autor nie ogranicza się jedynie do podania danych, ale stara się wyjaśnić powody braku konwergencji w przypadku Galicji. Upatruje je w dwóch czynnikach: demograficznych i wadliwej strukturze społeczno-zawodowej rynku pracy (dominacja rolnictwa i ludności mieszkającej na wsi). Dalszym składnikiem części A jest analiza dwóch najważniejszych składników struktury gospodarczej: produkcji i wymiany. Sfera produkcji w przypadku Galicji obejmowała rolnictwo oraz rzemiosło i przemysł. Na sferę wymiany składały się: handel, transfer pieniędzy, transfer technologii, migracje ludności.

Część B dzieli się na trzy części, a każda z nich odpowiada jednej fazie historii gospodarczej Galicji: 1772-1830, 1830-1873 i 1873-1914. Autor odszedł więc od dominującego w polskiej historiografii podziału losów zaboru austriackiego na dwie fazy: przedautonomiczną do 1867 i autonomiczną (1867-1914/1918). Trialistyczny podział gospodarczych dziejów Galicji w pełni został wyjaśniony i uzasadniony. Klemens Kaps traktuje Galicję jako składnik globalnej, ogólnoaustriackiej gospodarki. W każdym z trzech rozdziałów części B, autor na wstępie koncentruje się na dyskursie w sferach rządowo-biurokratycznych na temat Galicji, jej sytuacji społeczno-ekonomicznej, położenia ludności, a następnie przechodzi do analizy poglądów i teorii ekonomicznych oraz rozwoju gospodarczego Galicji. Cała problematyka z części B omawiana jest z perspektywy relacji pomiędzy centrum (monarchia habsburska) a peryferiami (Galicja), np. rola linii kolejowych w procesie integracji gospodarczej, Galicja jako obszar tranzytowy w handlu.

Recenzowana publikacja przeobrażenia gospodarcze Galicji ujmuje pod kątem współczesnych prądów metodologicznych w historiografii jak relacje centrum-peryferia, studia postkolonialne, polityka gospodarcza państwa, jak również pod kątem zmian zachodzących we współczesnej gospodarce światowej: globalizacja, konwergencja, unifikacja gospodarcza. Autor świadomie nawiązuje do teorii „długiego trwania” Fernanda Braudela i współczesnych problemów unifikującej się Europy i gospodarki światowej.

Książka nie rewolucjonizuje wiedzy na temat Galicji. W pewnych swych fragmentach jest wtórna do obecnego stanu wiedzy. Jej podstawową zaletą natomiast jest usystematyzowanie stanu badań nad gospodarką Galicji.

Syntetyczny charakter książki ma swoje przełożenie na wykorzystaną bazę źródłową i literaturę przedmiotu. Nie było możliwe sięgnięcie do ogromnych zasobów materiałów archiwalnych i rękopiśmiennych, rozmieszczonych w licznych archiwach i bibliotekach Austrii, Polski i Ukrainy. Autor dokonał selekcji źródeł archiwalnych i sięgnął do tych, które przynosiły informacje o charakterze syntetycznym, obejmujące całość terytorium Galicji w określonym przedziale czasowym. Na uwagę zasługuje sięgnięcie do spuścizn A. Baldacciego i Zinnendorców z Haus-, Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu, c.k. Ministerstwa Handlu i Przemysłu oraz c.k. Ministerstwa Kolei Żelaznych z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie oraz fondu 146: Namiestnictwo Galicyjskie z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie. W przypadku innych archiwów, zwłaszcza polskich z obszaru byłej Galicji, wybór zespołów i materiałów archiwalnych jest raczej okazjonalny i przypadkowy. Zaskakuje fakt, iż z Archiwum Narodowego w Krakowie sięgnięto jedynie po zespół starostwa w Chrzanowie. Nie sprawdzono innych zespołów starostw z tego archiwum jak np. c.k. Starostwo w Tarnowie (sygn. 1-6: Miejska Kasa Oszczędności, Zakład Kredytowy Włościański, serwituty, propinacja), c.k. Starostwo w Żywcu (sygn. 66-119: handel i przemysł, udzielanie koncesji, wydawanie kart przemysłowych).

Również kwerenda prasy miała charakter wybiórczy i przyczynkarski. Wykorzystano pojedyncze artykuły lub roczniki poszczególnych tytułów. Nie sięgnięto do fachowej prasy gospodarczej ukazującej się w Galicji, czy to o profilu rolniczym („Rolnik”, „Tygodnik Rolniczy”, „Rozprawy c.k. Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego”) lub przemysłowym („Nafta”, „Przemysłowiec”, „Gorzelnik”, „Gazeta Młynarska”, „Czasopismo Techniczne”, „Kupiec Polski”, „Ekonomista Polski” i inne). Specjalistyczne czasopisma zawierają szereg informacji o sprawach gospodarczych Galicji w ujęciu globalnym oraz ideologii ekonomicznej w Galicji. Oczywiście zdają sobie sprawę, iż nie była możliwa szeroka kwerenda prasy, ale warto było sięgnąć do orangów prasowych najważniejszych, opiniotwórczych instytucji gospodarczych w Galicji jak Krajowe Towarzystwo Naftowe, lwowska Izba Handlowa i Przemysłowa i Izba Stowarzyszeń Rękodzielniczych.

W przypadku recenzowanej publikacji, archiwalia i prasa jako źródło informacji mają drugorzędne znaczenie w stosunku do źródeł drukowanych i literatury. Autor wykazał się bardzo dobrą znajomością XIX-wiecznej publicystyki i literatury ekonomicznej. Wykorzystał m.in. sprawozdania samorządu gospodarczego, prace czołowych ideologów uprzemysłowienia Galicji, czyli Stanisława Szczepanowskiego, Tadeusza Romanowicza, Tadeusza Rutowskiego i innych. Również w przypadku źródeł dokonano selekcji prac ówczesnych publicystów oraz sprawozdań izb handlowych i przemysłowych. W tym ostatnim przypadku wykorzystano niemieckojęzyczne sprawozdania z lat 50. i 60. XIX stulecia, a pominięto późniejsze, ukazujące się od końca XIX w.

W pełni natomiast wykorzystano źródła statystyczne, zarówno ogólnoaustriackie, jak i galicyjskie. Sięgnięto również do cennego wydawnictwa jakim jest seria informatorów statystycznych do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji.

Kluczowym źródłem informacji dla autora jest skrupulatnie zebrana literatura naukowa, austriacka, polska, w ograniczonym zakresie ukraińska. Autor umiejętnie dobrał literaturę przedmiotu do swej publikacji. Przede wszystkim w pierwszej kolejności wykorzystał publikacje nie przyczynkarskie, o zawężonej tematyce i chronologii, ale kluczowe w badaniach nad społeczeństwem i gospodarką Galicji monografie, syntetyzujące określone problemy. W zakresie sytuacji na wsi i reform józefińskich w Galicji informacje czerpał z prac Romana Rozdolskiego, w zakresie protoindustrializacji i rzemiosła chłopskiego z prac Mariusza Kulczykowskiego, w zakresie prawa i administracji z prac Stanisława Grodzkiego. Autor sięgnął też do syntez gospodarczych ziem polskich oraz prac przyczynkarskich. Preferuje też niemieckojęzyczne publikacje polskich badaczy. Generalnie, orientuje się w stanie badań nad dziejami Galicji.

Książka napisana jest przejrzysto, klarownie. Czyta się ją dobrze. Występują drobne i nieliczne usterki redakcyjne i techniczne, które nie wpływają na obniżenie jej naukowej wartości.

Podsumowując, rozprawę Klemena Kapsa należy ocenić wysoko, jako rzetelną pracę, pracę, w której można pisać o Galicji nie wedle utartych schematów, można wyjść z kręgu mitów i stereotypów, jak np. topos „galicyjskiej nędzy”.

Recenzja została pierwotnie opublikowana na www.pol-int.org.